

SKY 104 İKTİSAT II
EKONOMİNİN ÖLÇÜLMESİ 2:
Ödemeler Dengesi

Doç.Dr.Gülbiye Y. YAŞAR

ÖDEMELER DENGESİ

- Bir ülkedeki yerleşiklerin diğer ülkelerle (dış alemle) belirli bir dönemde (yılda) gerçekleştirdikleri iktisadi işlemlerin kaydedildiği tabloya **ÖDEMELER DENGESİ** denir.
- Yerleşikler;
 - Ülkede bir yıldan fazla süredir ikamet eden kişileri
 - Kurumları
 - Hükümeti kapsar.

ÖDEMELER DENGESİ

- Ödemeler dengesinde ülkenin dış alemle bir yılda gerçekleştirdiği
 - Mal
 - Hizmet
 - Transfer
 - Varlık işlemleri yer alır.
- Bir ülkede yerleşiklerin dış aleme ödeme yapmasını gerektiren işlemler, ödemeler dengesinde negatif (-) işaretle yer alır.
- Buna karşılık dış alemden ülkede yerleşiklere ödeme yapılmasını gerektiren işlemler, ödemeler dengesinde pozitif (+) işaretle yer alır.

ÖDEMELER DENGESİ

- Ödemeler dengesi 4 ana kısımdan ibarettir:
 - Cari hesap
 - Sermaye hesabı
 - Resmi rezerv işlemleri hesabı
 - Net hata-noksan

1. Cari Hesap

- Cari hesapta her şeyden önce ülkenin dış alemle gerçekleştirdiği mal işlemleri yer alır.
- Cari hesapta;
 - mal ihracatı (+)
 - mal ithalatı (-) işaretle gösterilir.
- Mal işlemlerinin (mal ihracatı ile mal ithalatının) toplamına **ticaret dengesi** denir.
- Ticaret dengesinin **pozitif olması**, ihracatın ithalattan büyük olduğu anlamına gelir.

1. Cari Hesap

- Her ÷lke dış alemle hizmet işlemleri de gerçekleřtirir.
- Bir ÷lke ile dış alem arasındaki hizmet işlemleri (hizmet ticareti) turizm-taşımacılık-sigortacılık-eğitim ve mali hizmetler gibi alanlardaki alışverişleri kapsar.
- Örneęin bir İtalya'nın Türkiye'de tatil veya üniversite tahsili yapması, bir malın İtalya'ya Türk gemileriyle taşınması cari hesapta (+) işaretle gösterilir.
- Buna karşılık bir Türk'ün İtalya'da tatil yapması veya üniversite tahsili yapması, bir malın Türkiye'ye İtalyan gemileriyle taşınması cari hesapta (-) işaretle gösterilir.

1. Cari Hesap

- Bir ülkenin dış alemle gerçekleştirdiği mal ve hizmet işlemlerinin toplamına, **mal ve hizmet dengesi** denir.
- Mal ve hizmet dengesinin pozitif olması, mal ve hizmet ihracatının mal ve hizmet ithalatından büyük olması demektir.

1. Cari Hesap

- Bir ülkedeki kişiler ve firmalar, sahip oldukları yabancı varlıklar (yabancı tahviller-hisse senetleri-banka hesapları) karşılığında dış alemde bir faiz ve kar geliri elde ederler.
- Benzer biçimde diğer ülkelerdeki kişiler ve firmalar, sahip oldukları ülke varlıkları karşılığında ülkeden bir faiz ve kar geliri elde ederler.
- **Yatırım geliri** denilen bu işlemler cari hesapta sırasıyla (+) ve (-) işaretle yer alır.

1. Cari Hesap

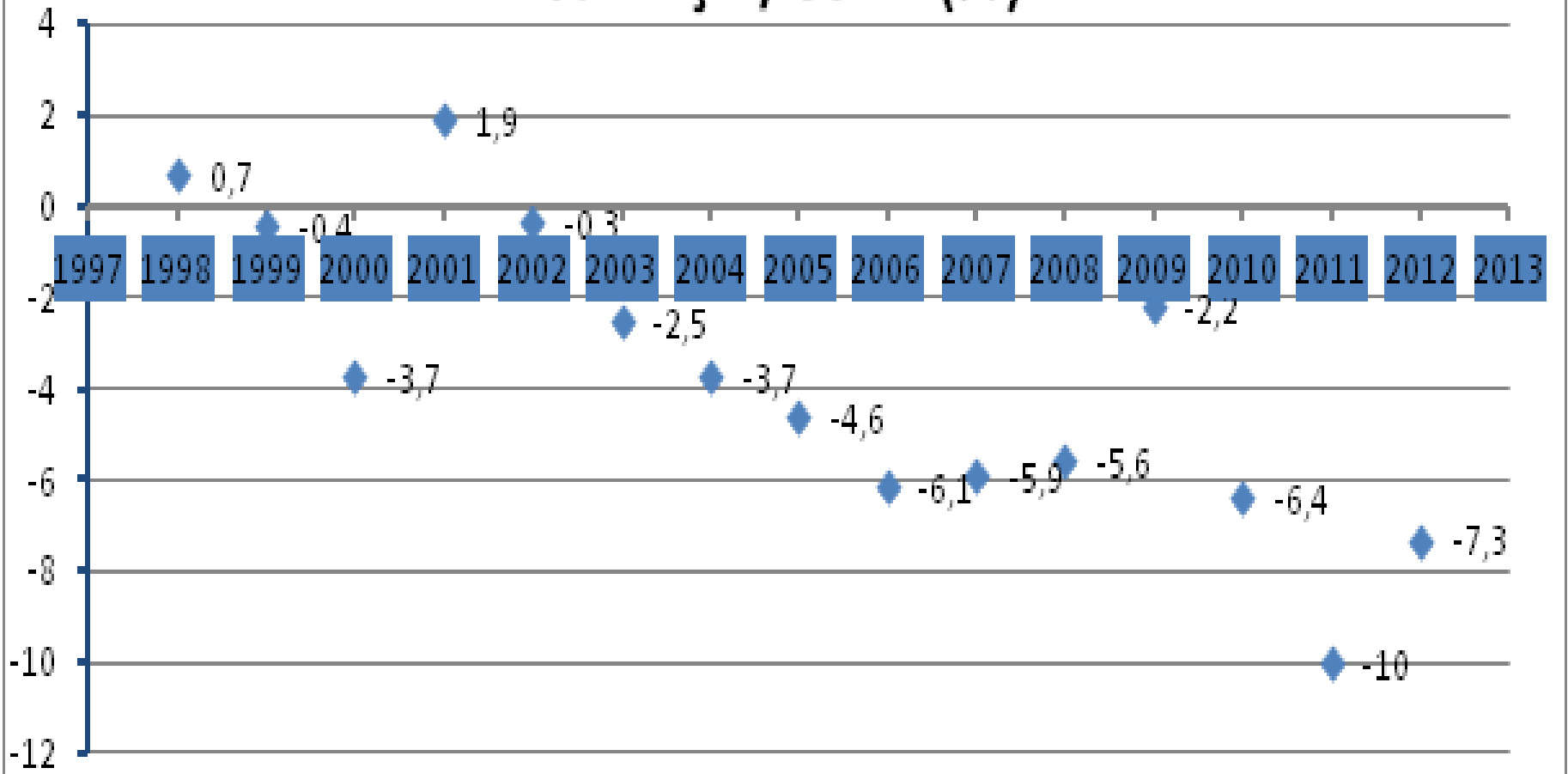
- **Net yatırım gelirinin pozitif olması,** ülkenin sahip olduğu yabancı varlıklardan elde ettiği yatırım gelirinin, yabancıların sahip oldukları ülke varlıkları üzerinden elde ettikleri yatırım gelirinden büyük olduğu anlamına gelir.

1. Cari Hesap

- Cari hesabın kapsadığı dördüncü ve son işlem türü, ülkenin mal-hizmet-varlık karşılığı olmadan diğer ülkelere yaptığı veya tam tersine diğer ülkelerin karşılıksız bir biçimde ülkeye yaptıkları ödemelerdir.
- Bu tür ödemeler cari hesabın **karşılıksız transferler** bölümünde yer alır.
- Ülkeye yapılan karşılıksız transferler ve ülkenin yaptığı karşılıksız transferler, cari hesapta sırasıyla (+) ve (-) işaretle gösterilir.
- Hem özel hem de resmi transferleri içerir.

Türkiye'nin Cari Hesabı / GSYH (%)

Cari Açık/GSYH (%)

TC Merkez Bankası 2012 – II Ödemeler Dengesi Raporu, s.3

(http://www.tcmb.gov.tr/research/odemeler/ODRapor_20122.pdf)

Ödemeler Dengesi (milyar ABD doları)

	Ocak-Haziran			Haziran (yıllıklandırılmış)		
	2011	2012	% Değişim	2011	2012	% Değişim
Cari İşlemler Hesabı	-44,8	-30,6	-31,6	-71,7	-63,0	-12,1
Dış Ticaret Hesabı	-46,5	-34,5	-25,7	-81,9	-77,1	-5,8
Mal İhracatı	68,9	78,9	14,5	131,4	153,4	16,7
İhracat (fob)	65,6	74,3		124,8	143,7	
Bavul Ticareti	2,1	2,6		4,3	4,9	
Mal İthalatı	-115,4	-113,5	-1,7	-213,3	-230,6	8,1
İthalat (cif)	-119,7	-117,2		-221,9	-238,3	
Uyarılma: Navlun ve Sigorta	6,0	5,7		11,6	11,6	
Hizmetler Hesabı	5,4	6,8	24,7	16,9	19,3	14,7
Turizm (net)	6,0	6,5		17,1	18,6	
Gelir	8,5	8,4		22,3	22,9	
Gider	-2,5	-1,9		-5,2	-4,3	
Diğer Hizmet Gelirleri (net)	-0,5	0,3		-0,3	0,8	
Gelir Hesabı	-4,5	-3,6	-19,8	-8,2	-6,9	-15,7
Ücret Ödemeleri (net)	-0,1	-0,1		-0,1	-0,2	
Doğrudan Yatırım Gelirleri (net)	-2,0	-1,2		-3,5	-1,9	
Portföy Yatırımı Gelirleri (net)	-0,5	-0,4		-0,8	-0,8	
Diğer Yatırım Gelirleri (net)	-1,8	-1,9		-3,7	-4,0	
Faiz Geliri	0,6	1,0		1,2	1,6	
Faiz Gideri	-2,4	-2,9		-4,9	-5,7	
Cari Transferler	0,7	0,7	-3,3	1,6	1,7	9,9
İşçi Gelirleri	0,5	0,4		1,0	1,0	

2. Sermaye Hesabı

- Ülkenin dış alemle gerçekleştirdiği varlık işlemleri yer alır.
- Sermaye hesabında tahvil, hisse senedi, ev, arsa gibi varlıkların alım satımı ile banka mevduat hesapları kaydedilir.

2. Sermaye Hesabı

- Bir ülkenin tahvil, hisse senedi, ev, arsa gibi varlıkların yurt dışında yerleşiklere satışından ve yurt dışında ikamet edenlerin ülkede açtırdıkları banka mevduat hesaplarından elde ettiği gelire, **sermaye girişi** denir.
- Benzer biçimde bir ülkede ikamet edenlerin yurt dışından tahvil, hisse senedi, ev, arsa gibi varlıkları satın almaları ve yabancı ülkelerde banka mevduat hesapları açtırmaları sonucu diğer ülkelerin elde ettiği gelire, **sermaye çıkışı** denir.

2. Sermaye Hesabı

- **Sermaye hesabı dengesi = Sermaye girişi + sermaye çıkışı**

Sermaye ve Finans Hesapları	36,6	27,1	-25,9	59,0	58,3	-1,2
Finans Hesabı (Rezerv Varlıklar hariç)	46,4	33,4	-27,9	75,5	53,1	-29,7
Doğrudan Yatırımlar (net)	5,5	5,7	5,2	10,8	13,7	26,5
Yurt Dışında	-1,3	-2,5		-1,8	-3,6	
Yurt İçinde	6,8	8,2		12,7	17,3	
Portföy Yatırımları (net)	17,1	10,5	-38,5	25,3	17,6	-30,3
Varlıklar	2,3	0,1		-1,4	0,5	
Yükümlülükler	14,8	10,4		26,7	17,2	
Yurt Dışı Yerleşikler Hisse Senedi Alımı	-0,8	1,2		1,9	1,0	
Borç Senetleri	15,6	9,2		24,8	16,1	
Yurt Dışı Yerleşikler DİBS Alımı	11,6	3,9		17,8	7,1	
Hazine Tahvil İhracı	1,5	3,6		3,2	4,6	
Borçlanma	3,3	4,6		5,0	5,6	
Geri Ödeme	-1,8	-1,0		-1,8	-1,0	
Bankalar (net)	2,4	1,7		3,6	2,2	
Diğer Sektörler (net)	0,0	0,0		0,2	2,2	
Diğer Yatırımlar (net)	23,8	17,2	-27,9	39,4	21,7	-44,9
Varlıklar	13,1	1,0		12,7	-0,8	
Ticari Krediler	-0,4	-0,4		-2,0	-0,8	
Krediler	-0,6	-0,6		-1,0	-0,6	
Efektif ve Mevduat	14,1	2,0		15,7	-0,8	
Bankalar	3,1	3,6		8,6	0,7	
Yabancı Para	4,9	4,3		10,6	1,8	
Türk Lirası	-1,8	-0,7		-2,0	-1,1	
Diğer Sektörler	11,0	-1,6		7,2	0,0	
Yükümlülükler	10,7	16,1		26,7	22,5	
Ticari Krediler	1,3	2,5		3,0	3,3	
Krediler	13,7	5,7		23,5	10,9	
Merkez Bankası	0,0	0,0		0,0	0,0	
Genel Hükümet	0,2	-1,1		0,7	-2,1	
Uluslararası Para Fonu	-1,1	-1,2		-2,6	-2,9	
Uzun Vade	1,3	0,0		3,2	0,8	
Bankalar	8,7	2,5		18,2	6,1	
Uzun Vade	2,2	-0,3		3,0	3,0	
Kısa Vade	6,5	2,8		15,2	3,2	
Diğer Sektörler	4,8	4,4		4,6	6,9	
Uzun Vade	3,4	1,7		2,4	2,6	
Kısa Vade	1,4	2,7		2,2	4,3	
Mevduat	-4,6	7,7		-0,2	7,9	
Mevduat	0,6	0,7		1,0	0,1	

3. Resmi Rezerv Hareketleri Hesabı ve Net Hata

- Hükümetin merkez bankası ve IMF nezdinde sahip olduğu altın ve döviz rezervlerinde meydana gelen değişimleri yansıtır.
- Döviz rezervlerinin artması, **resmi rezerv hareketleri hesabı fazlası**
- Döviz rezervlerinin azalması, **resmi rezerv hareketleri hesabı açığı** olarak nitelendirilir.

3. Resmi Rezerv Hareketleri Hesabı ve Net Hata

- Bir ülkede yerleşik kişiler ve kurumlar dış alemden aldıkları her şeyin (mal-hizmet-varlık) bedelini ödemek zorundadır.
- Cari işlemler açığı olan bir ülkede , cari işlemler açığı sermaye hesabı fazlası ile finanse edilir.
- Sermaye hesabı fazlasının cari işlemler açığını tam olarak finanse edememesi halinde ise, bakiye açık hükümetin merkez bankası nezdinde sahip olduğu döviz rezervleriyle, kısaca resmi döviz rezervleriyle finanse edilir.

Resmi Rezervlerdeki Değişim (- artış)	-9,8	-6,3	-35,2	-16,5	5,2	-131,9
Net Hata ve Noksan	8,2	3,5		12,7	6,9	

Kaynak: TCMB.

3. Resmi Rezerv Hareketleri Hesabı ve Net Hata

- Cari işlemler fazlasının olduğu bir ekonomide ya cari işlemler fazlasına eşit düzeyde bir sermaye hesabı açığı vardır, ya da resmi döviz rezervlerinde – cari işlemler fazlası ile sermaye hesabı açığı arasındaki fark kadar bir artış meydana gelir.
- Ödemeler dengesi daima dengededir.

3. Resmi Rezerv Hareketleri Hesabı ve Net Hata

- $\text{Ödemeler Dengesi} = \text{Cari Hesap Dengesi} + \text{Sermaye Hesabı Dengesi} + \text{Resmi Rezerv Hareketleri Hesabı Dengesi} + \text{Net Hata ve Noksan} = 0$

KAYNAKLAR

- Erdal M. Ünsal (2011). İktisada Giriş, İmaj Yayınevi.
- Cem Somel (2014). Makroiktisada Giriş, Yordam Kitap.
- TC Merkez Bankası 2012 – II Ödemeler Dengesi Raporu
(http://www.tcmb.gov.tr/research/odemeler/ODRapor_20122.pdf)

TEŞEKKÜRLER...

gulbiyey@health.ankara.edu.tr

gulbiyey@gmail.com